

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 27 februari 2004

B 2182-03

KLAGANDE

IH

Offentlig försvarare och ombud: advokaten OW

Riksåklagaren

SAKEN

Grov fridskränkning m.m.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Hovrätten över Skåne och Blekinge, avd. 1, dom den 30 april 2003 i mål

B 1743-02

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

För försvaret av IH i Högsta domstolen tillerkänns OW ersättning av allmänna medel med tjugosjutusenfemhundra två (27.502) kr, varav 17.500 kr avser arbete, 6.900 kr tidspillan och 3.102 kr utlägg. Denna kostnad skall stanna på staten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

IH har yrkat att han döms för misshandel och olaga hot för de gärningar hovrätten bedömt som grov fridskränkning. Han har vidare yrkat att påföljden bestäms till villkorlig dom eller ett kortare fängelsestraff.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i fråga om brottsrubricering och påföljd. Beträffande målet i övrigt har Högsta domstolen inte funnit skäl att meddela prövningstillstånd, i följd varav hovrättens dom i den delen står fast.

Riksåklagaren har i Högsta domstolen justerat åtalet på det sättet att ansvar inte längre yrkas för grov kvinnofridskränkning och att gärningsbeskrivningens två första meningar ersätts med följande: ”IH har i Båstad under tiden från våren 2001 till och med den 23 januari 2002 uppsåtligen tillfogat sin flickvän och närstående – i något eller några fall tidigare flickvän och närstående – CS skador och smärta genom att vid upprepade tillfällen misshandla – och i vart fall vid ett tillfälle hota – henne. Var och en av gärningarna har utgjort ett led i en upprepad kränkning av CSs integritet. Gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada hennes självkänsla.”

DOMSKÄL

En utgångspunkt för bedömningen i Högsta domstolen är att IH i enlighet med vad hovrätten funnit vid fem tillfällen under år 2001 och ett tillfälle i januari 2002 misshandlat CS. Härutöver har han vid ett av dessa tillfällen gjort sig skyldig till olaga hot mot CS. En utgångspunkt är vidare att var och en av gärningarna har varit ett led i en upprepad kränkning av CSs integritet och ägnad att allvar-

ligt skada hennes självkänsla. Vad Högsta domstolen nu har att pröva är om IH är att betrakta som närstående till CS i den mening som avses i 4 kap. 4 a § första stycket brottsbalken, trots att de inte är eller har varit vare sig gifta eller sambor.

Bestämmelsen om grov fridskränkning i 4 kap. 4 a § första stycket brottsbalken innehåller ingen definition av begreppet närstående. Begreppet förekommer inte i brottsbalken i övrigt men finns i ett stort antal andra författningar, t.ex. 36 kap. 3 § rättegångsbalken, 11 kap. 16 § föräldrabalken, 2 kap. 22 § inkomstskattelagen (1999:1229), 4 kap. 3 § konkurslagen, 1 kap. 5 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt och olika bestämmelser i sekretesslagen (1980:100).

Dessa bestämmelser tillgodoser skilda skyddsintressen, och det står klart att den avsedda innebörden av begreppet varierar. I vissa fall framgår det uttryckligen av själva lagregleringen eller av lagmotiven att begreppet i fråga om fysiska personer avsetts vara tillämpligt endast på släktingar, gifta och sambor, medan i andra fall lagmotiven eller sammanhanget ger vid handen att en vidare tolkning är åsyftad. Begreppet närstående kan inte vare sig i juridiskt eller i allmänt språkbruk anses ha någon sådan entydig innebörd att det framstår som uteslutet att tillämpa det på en man och en kvinna som utan att vara gifta eller sambor lever i ett fast förhållande med varandra. Det kan därför inte i och för sig anses stridande mot den straffrättsliga legalitetsprincipen att inbegripa även sådana fall vid en tolkning av den nu aktuella bestämmelsen. Frågan är emellertid om en sådan tolkning är förenlig med paragrafens syfte och uppbyggnad.

Av uttalanden i lagmotiven framgår att 4 kap. 4 a § första stycket brottsbalken har tillkommit för att markera allvaret i sådan brottslighet som riktar sig mot personer i nära relationer och som präglas av att den sammantagen är avsedd att systematiskt kränka den utsatta personen. Utmärkande för de straffvärda förfaranden som bestämmelsen är avsedd att skydda anges vara att kränkningarna, till skillnad från kränkningar av grannar eller andra mer ytliga bekanta, kan pågå under

en längre tid utan att de upptäcks av andra och att de sällan anmäls av den kränkta personen på grund av de känslomässiga bindningar som finns mellan denna och gärningsmannen. Dessutom pågår kränkningarna inte sällan i hemmet där personen borde kunna känna sig trygg och säker. (Prop. 1997/98:55 s. 78 f.)

I lagmotiven förekommer ingen uttömmande precisering av begreppet närstående, men det anges att härmed ”i första hand” avses en person med vilken gärningsmannen har eller har haft ett förhållande. Som exempel härpå nämns någon som är eller har varit gift med gärningsmannen eller som sammanbor eller har sammanbott med denne under äktenskapsliknande förhållanden. Begreppet anges vidare omfatta personer som är närstående på annat sätt, varvid som exempel nämns mor eller far, syskon samt barn till gärningsmannen och barn till en person som gärningsmannen bor eller har bott tillsammans med. Slutligen anges att det normalt innebär att gärningsmannen och den kränkta bor eller har bott tillsammans. (Prop. 1997/98:55 s. 132.)

De nu berörda motivuttalandena talar i och för sig för antagandet att begreppet närstående i 4 kap. 4 a § brottsbalken har avsetts innefatta även fall då en man och en kvinna – eller två personer av samma kön – utan att vara sambor levt i en fast parrelation, om detta präglats av en praktisk och känslomässig bindning av inte obetydlig varaktighet och i enlighet härmed kan innebära att den ena parten i sådana fall som bestämmelsen tar sikte på befinner sig i en särskilt utsatt situation.

Det finns emellertid också omständigheter som pekar i annan riktning. I andra stycket av 4 a § föreskrivs att, om gärningar som anges i första stycket har begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, mannen skall dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff som det som

gäller för grov fridskränkning. I lagmotiven (prop. 1997/98:55 s. 134) anges att bestämmelsen i andra stycket är avsedd att specialreglera sådana fall där den som utfört gärningarna är en man och den kränkta personen en kvinna, och det är lätt att uppfatta stycket som en uttömmande reglering för sådana fall. Detta gäller särskilt som det skulle kunna hävdas att den avgränsning till äktenskaps- och samboförhållanden som har gjorts i andra stycket blir i det närmaste meningslös, om fall som inte omfattas av denna avgränsning skall kunna hänföras under första stycket och bestraffas enligt samma straffskala.

Med hänsyn till de delvis motsägelsefulla uttalandena i lagmotiven och den tvekan som paragrafens struktur och uppbyggnad väcker bör regleringens allmänna syfte tilläggas avgörande betydelse för tolkningsfrågan. Därvid finns anledning att beakta att avsikten med den särskilda rubriceringen för de fall då gärningarna begås av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift eller sambo med har varit att markera att det här rör sig om en särskild form av kränkning samt att bidra till att synliggöra och kartlägga omfattningen av mäns våld mot kvinnor i nära relationer (prop. 1997/98:55 s. 83). Med hänsyn till att den särskilda regleringen av fridsbrott och kvinnofridsbrott uppbärs av önskemålet att uppreparade kränkningar i nära relationer skall åsättas ett mera adekvat straffvärde och en mera adekvat brottsrubricering än tidigare saknas däremot skäl att anta att specialregleringen i 4 a § andra stycket har varit avsedd att begränsa räckvidden av paragrafens första stycke i vidare mån än att fall som uttryckligen omfattas av andra stycket skall betecknas som grov kvinnofridskränkning. En mera långtgående begränsning skulle framstå som omotiverad från de allmänna utgångspunkter som legat till grund för regleringen och från dennas tillämpningsområde utesluta fall av en karaktär som kan förmodas snarare ha stått i blickpunkten för lagstiftaren. Det anförda innebär att begreppet närstående i första stycket måste antas inbegripa fall då kränkningar av det slag som anges i stycket har förövats

av en man mot en kvinna med vilken han utan att vara samboende levt i en fast parrelation.

Av utredningen framgår att IH och CS blev ett par under sommaren år 2000 och att förhållandet definitivt tog slut i januari 2002. Vid ett tiotal tillfällen under denna period tog förhållandet slut, för att sedan åter – upptas ett par timmar eller ett par dagar senare. Var och en dem hade egen bostad, men de tillbringade fritiden tillsammans och de sov över hos varandra 2-3 dagar i veckan – i början mest i den lägenhet IH delar med sina bröder, men sedan CS hade flyttat till ny lägenhet oftast i hennes lägenhet. Vanligtvis hade de då gemensam mathållning. IH placerade sin TV och stereo i CSs lägenhet. IH hade en nyckel till CSs lägenhet, men hon hade ingen nyckel till hans. Att han hade nyckeln var främst som säkerhet för det fall CS skulle förlora sin. Det förekom att IH vistades i CSs lägenhet även när hon inte var hemma. De betraktade sig själva och betraktades av andra som ett par. De hade emellertid inte gemensamt bohag eller gemensam ekonomi.

IH och CS har varit ett etablerat par som har umgåtts med varandra på ett sätt som väl är att jämföra med vad som kan vara fallet i ett samboförhållande eller mellan äkta makar. Det har av förhöret med CS framkommit att det har förelegat en känslomässig bindning mellan CS och IH. Förhållandet hade vid det första gärningstillfället pågått i mer än ett halvår och kom totalt att vara i mer än ett och ett halvt år. Högsta domstolen finner mot nu angiven bakgrund att IH har varit att betrakta som närstående till CS i den mening som anges i 4 kap. 4 a § brottsbalken. Det förhållandet att var och en av dem haft tillgång till en egen bostad medför i detta fall ingen annan bedömning.

Högsta domstolen godtar domstolarnas bedömning av det samlade straffvärdet

för brottsligheten, fängelse åtta månader. Grov fridskränkning är ett brott av sådan art att det finns en presumtion för att påföljden skall bestämmas till fängelse. För att frångå presumtionen när straffvärdet är så högt som åtta månaders fängelse måste krävas alldeles särskilda skäl. Några sådana kan inte anses föreligga i detta fall. Påföljden skall därför bestämmas till fängelse.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Munck, Thorsson, Dahllöf, Nyström och Calissendorff (referent)
Föredragande revisionssekreterare: Börjesson